Europos Komisija

APIE EUROPOS SĄJUNGOS POLITIKĄ

Vystymasis ir bendradarbiavimas

Kova su skurdu kintančiame pasaulyje

„Šiandien pripažįstama, kad turime technologinių, finansinių ir materialinių išteklių ypač dideliam skurdui mūsų planetoje iki 2030 m. panaikinti. Nėra jokių pateisinamų priežasčių to nedaryti.“

Už vystymąsi atsakingas Europos Komisijos narys Andris Piebalgs

APIE EUROPOS SĄJUNGOS POLITIKĄ

Šioje leidinių serijoje paaiškinama, ką ES veikia įvairiose politikos srityse, kodėl ji imasi veiksmų ir kokių rezultatų yra pasiekusi.

Leidinius rasti ir parsisiųsdinti galima interneto adresu
http://europa.eu/pol/index_lt.htm

Kaip funkcionuoja Europos Sąjunga
Europos ekonomikos augimo strategija „Europa 2020“
ES steigėjai

Aplinka
Biudžetas
Ekonominė ir pinigų sąjunga bei euras
Energetika
ES Plėtra
Humanitarinė pagalba ir civilinė sauga
Įmonės
Klimato politika
Konkurencija
Kova su sukčiavimu
Kultūra ir audiovizualinė politika
Maisto sauga
Migracija ir prieglobstis
Mokesčiai
Moksliniai tyrimai ir inovacijos
Muitai
Prekyba
Regioninė politika
Sienos ir saugumas
Skaitmeninė darbotvarkė
Švietimas, mokymas, jaunimas ir sportas
Teisingumas, pilietybė, pagrindinės teisės
Transportas
Užimtumas ir socialiniai reikalai
Užsienio ir saugumo politika
Vartotojai
Vidaus rinka
Visuomenės sveikata
Vystymasis ir bendradarbiavimas ✖
Žemės ūkis
Žuvininkystė ir jūrų reikalai

TURINYS

Kodėl reikia ES vystymosi ir bendradarbiavimo politikos?
Daugiau nei vien atskirų dalių suma. 3

ES požiūris
Atitinkamai pritaikyta sistema 6

ES veikla
Nuo žodžių prie darbų 9

Perspektyvos
Kad tikslai būtų pasiekti 15

Daugiau informacijos 16

Apie Europos Sąjungos politiką
Vystymasis ir bendradarbiavimas

Europos Komisija
Komunikacijos generalinis direktoratas
Leidiniai
1049 Briuselis
BELGIJA

Rankraštis parengtas 2014 m. vasario mėn.

Viršelis ir nuotrauka 2 puslapyje: © iStockphoto.com/lucadp

16 p. — 21 x 29,7 cm
ISBN 978-92-79-24214-4
doi:10.2775/57352

Liuksemburgas, Europos Sąjungos leidinių biuras, 2014

© Europos Sąjunga, 2014
Leidžiama atgaminti. Naudoti arba atgaminti atskiras nuotraukas galima gavus tiesioginį autorių teisių turėtojų sutikimą.

Kodėl reikia ES vystymosi ir bendradarbiavimo politikos?

Daugiau nei vien atskirų dalių suma

2012 m. skyrusios 55,2 mlrd. eurų oficialios paramos vystymuisi, Europos institucijos ir 28 ES šalys drauge suteikė daugiau kaip pusę visos oficialios pasaulio paramos vystymuisi. Todėl ES yra didžiausia pagalbos teikėja pasaulyje.

2012 m. Europos Komisija skyrė per 13,5 mlrd. eurų išorės pagalbos. Tvirtas ES įsipareigojimas padėti besivystančioms šalims pasivyti išsivysčiusias šalis yra ir solidarumo išraiška, ir būdas pasiekti, kad pasaulis būtų saugesnis ir turtingesnis. Suvienyti jėgas Europos lygmeniu buvo veiksminga dėl daugelio priežasčių: dėl savo unikalios padėties ES gali imtis veiksmų tais atvejais, kai pavienių šalių pastangų poveikis nebūtų toks didelis.

ES veikia 140 pasaulio šalių, ji turi įvairiausių sričių specialių žinių, ja itin pasitikima ir ji laikosi neutralumo žmogaus teisių, rinkimų stebėjimo ir valdymo klausimais bei sprendžiant krizių sukeltas problemas. ES programos trunka keletą metų, todėl sutelkiama ilgalaikė ir numatoma pagalba. Ir viena, ir kita yra esminiai veiksniai siekiant vystymosi tvarumo.

ES atlieka svarų vaidmenį koordinuodama skirtingų paramos teikėjų veiksmus. Dėl savo viršvalstybinio pobūdžio ji gali kelti plataus užmojo bendrus tikslus ir planuoti visapusiškus visuotinių vystymosi uždavinių sprendimus. Dabartinėmis ekonomikos sąlygomis vengti veiklos dubliavimo yra prasmingiau negu kada nors anksčiau. Galiausiai ES turi pakankamą kritinę masę, kad galėtų spręsti pasaulines problemas.

Vystymosi srities veiklą ES derina su savo veikla kitose srityse, tokiose kaip humanitarinė pagalba, aplinka, saugumas ir prekybos politika.

Solidarumas – kertinė ES vertybė nuo jos sukūrimo

Vystomasis bendradarbiavimas nuo pradžių buvo Europos integracijos proceso dalis. Romos sutartimi (1957 m.) numatyta sukurti Europos plėtros fondą, iš kurio būtų skiriama parama kolonijoms ir užjūrio teritorijoms. Septintojo dešimtmečio pradžioje prasidėjus dekolonizacijai, valstybės narės sutarė iš dalies dalytis paramos savo buvusioms kolonijoms, tapusiomis nepriklausomomis, išlaidomis. Politikos taikymo sritis buvo palaipsniui plečiama įtraukiant vis daugiau besivystančių Azijos, Lotynų Amerikos ir Europos kaimynystės šalių.

2000 m. ES ir Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno (AKR) valstybės pasirašė plataus masto Kotonu susitarimą. Šis prekybos ir pagalbos susitarimas – iki šiol visapusiškiausia AKR valstybių ir ES partnerystė – sudarytas 20 metų. Juo siekiama bendradarbiauti naikinant skurdą ir padėti AKR šalims integruotis į pasaulio ekonomiką.

Pasitelkusi papildomas finansines priemones, tokias kaip Vystomojo bendradarbiavimo priemonė ir Europos kaimynystės priemonė, ES gali veikti kituose pasaulio regionuose.

Be to, 2000 m. ES įsipareigojo remti Jungtinių Tautų tūkstantmečio vystymosi tikslus, kuriais siekiama iki 2015 m. sumažinti ypač didelį skurdą.

Lisabonos sutartimi dar labiau sustiprintas teisinis ES vystomojo bendradarbiavimo pagrindas. Joje aiškiai nurodyta, kad skurdo mažinimas ir panaikinimas yra pagrindiniai Sąjungos vystomojo bendradarbiavimo politikos tikslai. Į šį siekį reikia atsižvelgti Sąjungos įgyvendinamos politikos srityse, kurios gali turėti įtakos besivystančioms šalims. Tai taip pat reiškia, kad vystymosi politika yra savarankiška politikos sritis.

Svarbus indėlis siekiant Tūkstantmečio vystymosi tikslų

2000 m. Jungtinių Tautų aukščiausiojo lygio susitikime ES kartu su pasaulio lyderiais pažadėjo panaikinti skurdą iki 2015 m. Buvo iškelti aštuoni Tūkstantmečio vystymosi tikslai:

— *panaikinti ypač didelį skurdą ir badą,*

— *užtikrinti visuotinį pradinį ugdymą,*

— *skatinti lyčių lygybę,*

— *mažinti vaikų mirtingumą,*

— *gerinti gimdyvių sveikatą,*

— *kovoti su ŽIV/AIDS, maliarija ir kitomis ligomis,*

— *užtikrinti aplinkos tvarumą,*

— *plėtoti pasaulinę partnerystę vystymosi labui.*

Nuolatinis didesnio veiksmingumo siekis

Tūkstantmečio vystymosi tikslai yra Europos veiklos vystomojo bendradarbiavimo srityje pagrindas ir vieni pagrindinių jos siekių. Viena iš užduočių, kurias reikia atlikti siekiant šių tikslų, yra būtinų lėšų sutelkimas. Šiuo tikslu 2002 m. Monterėjuje (Meksikoje) buvo surengta Jungtinių Tautų tarptautinė vystymosi finansavimo konferencija, per kurią priimtas Monterėjaus konsensusas. Juo valstybių ir vyriausybių vadovai įsipareigojo sutelkti visus vystymosi finansavimo šaltinius (nacionalinius ir tarptautinius, viešuosius ir privačiuosius), be kita ko, iš esmės padidinant paramą vystymuisi.

Nuo tada ES kasmet peržiūri savo bendro indėlio besivystančioms šalims dalį.

Vaikai kelyje tarp Kereno ir Barentu (Eritrėjoje). ES padėjo šaliai vėl atsistoti ant kojų po jos 1998 m. karo dėl sienos su Etiopija.

Pokyčių darbotvarkė – ES atsakas į naujus uždavinius

Kad vystymosi tikslai būtų pasiekti, ES politika turi neatsilikti nuo sparčiai kintančių pasaulinių aplinkybių. Kyla naujų uždavinių ir atsiranda naujų galimybių – nuo gamtos išteklių stygiaus iki augimo besiformuojančios rinkos ekonomikos šalyse ir ekonomikos krizės padarinių, – todėl vykdydama vystomąjį bendradarbiavimą ES turi prisitaikyti.

2011 m. priimta Pokyčių darbotvarkė yra skurdo mažinimo strategija, kuria reikšmingai keičiamas ES pagalbos teikimo būdas. Pokyčiai yra tokie:

- diferencijavimas, t. y. siekis teikti pagalbą šalyse, kuriose parama vystymuisi gali daryti didžiausią poveikį ir kuriose pagalbos reikia labiausiai. Veiksmingiausia paramos rūšis turėtų būti nustatoma atsižvelgiant į kiekvienos šalies padėtį;
- ES veiklos sutelkimas daugiausia trijuose sektoriuose kiekvienoje šalyje;
- ES koordinavimo gerinimas siekiant didesnio poveikio vystymuisi ir geresnių rezultatų;

- žmogaus teisių, demokratijos ir gero valdymo akcentavimas, remiantis patirtimi, įgyta per pastarojo meto pokyčius Šiaurės Afrikoje ir Artimuosiuose Rytuose;
- paramos integraciniam ir tvariam augimui didinimas labiau telkiant dėmesį į strateginius sektorius, tokius kaip žemės ūkis ir energetika, ir skatinant privačiojo sektoriaus plėtrą;
- kuo didesnis politikos suderinamumas siekiant užtikrinti, kad į vystymosi aspektus būtų atsižvelgiama visose ES veiklos srityse. Tai, pavyzdžiui, suteiks galimybę ES užtikrinti vystymosi ir prekybos ryšį.

Didelės viltys, didelė svarba

Nors ypač dideliame skurde gyvenančių žmonių besivystančiose šalyse dalis nuo 1990 m. iki 2005 m. sumažėjo nuo 46 % iki 27 %, apie 1,2 mlrd. žmonių visame pasaulyje tebegyvena žemiau tarptautiniu mastu apibrėžtos skurdo ribos, t. y. 1,25 JAV dolerio per dieną. Šie duomenys rodo ir padarytą vilčių teikiančią pažangą, ir tebespręstinų problemų mastą.

Praėjus daugiau negu dešimtmečiui nuo Tūkstantmečio vystymosi tikslų priėmimo daug šalių išbrido iš skurdo ir konfliktų liūno. Kai kurios iš jų tapo atsakingomis tarptautinėmis paramos teikėjomis ir dinamiškos ekonomikos šalimis. Deja, daug šalių dar labiau nuskurdo, jose kilo konfliktų ir padidėjo nesaugumas, o kai kurios iš jų vis dar atsisako užtikrinti pagrindines savo piliečių žmogaus teises.

Skurdas nėra vienintelis rūpimas klausimas. Pastarųjų metų sukilimai, ypač Viduržemio jūros regione, akivaizdžiai parodė, kad vystymasis turi būti neatsiejamas nuo žmogaus teisių ir laisvių gynimo. ES įtraukia šiuos klausimus į visus savo vystymosi politikos aspektus.

Ji skiria ypatingą dėmesį pažeidžiamiausioms šalims. Beveik pusė jos paramos vystymuisi skiriama nestabilioms valstybėms. Šalyse, kuriose didelė krizių tikimybė (jose gyvena pažeidžiamiausi pasaulio gyventojai), pagalba bus vis labiau orientuojama į taikos ir valstybės stiprinimą siekiant gerinti jos kokybę ir kuo labiau padidinti poveikį. Po krizių, konfliktų arba gaivalinių nelaimių visi paramos teikėjai bus raginami užtikrinti sklandų perėjimą nuo humanitarinės pagalbos prie pagalbos tvariam vystymuisi ir gerinti koordinavimą, kad padėtų pasiekti stabilumą. ES yra svarbi šio nestabilioms valstybėms skirto „naujo susitarimo“ partnerė.

Integruoti veiksmai siekiant padėti žmonėms išbristi iš skurdo

Vystymosi politika yra susijusi su pagrindiniais pasaulinės svarbos klausimais, kuriuos ES sprendžia su savo partneriais. Tarp šių klausimų – klimato kaita ir nerimas dėl saugumo (pavyzdžiui, dėl terorizmo arba prekybos žmonėmis), migracija ir energijos tiekimo patikimumas. Vystomasis bendradarbiavimas gali padėti ES juos spręsti.

Bendradarbiavimas su besivystančiomis šalimis taip pat svarbus siekiant ekonomikos augimo tikslų, kuriuos ES nustatė ateinantiems metams. Bendradarbiaujant su besivystančiomis valstybėmis ir besiformuojančios rinkos ekonomikos šalimis skatinamas pažangus, tvarus ir integracinis augimas, kaip numatyta jos strategijoje „Europa 2020“. Didinti gerovę ir skatinti atviras ir sąžiningumo principu grindžiamas pasaulines rinkas ekonomiškai naudinga tiek šalims partnerėms, tiek ES.

Itin svarbu, kad išlaidos būtų veiksmingos. ES siekia kuo geriau panaudoti turimas lėšas koordinuodama savo veiksmus.

ES bendradarbiaujant su Sudanu svarbiausia – pagalbos, atkūrimo ir vystymosi sąsaja, kaip šioje perkeltųjų asmenų stovykloje Šiaurės Darfūre.

ES požiūris

Atitinkamai pritaikyta sistema

Teikdama pagalbą šalims, kurioms jos reikia, ES derina skirtingas strategijas. Pagalba daugiausia teikiama vykdant projektus, teikiant dotacijas ir sudarant sutartis, bet taip pat – teikiant paramą sektoriams ir biudžetui.

- **Projektai, dotacijos ir sutartys**
  Projektas – tai įvairūs veiksmai, vykdomi siekiant konkrečių tikslų apibrėžtu laikotarpiu ir laikantis apibrėžto biudžeto. Dotacijos yra organizacijoms arba jų vykdomiems projektams skiriami tiesioginiai finansiniai įnašai. Dotacijos skiriamos tinkamiausiems kandidatams skelbiant kvietimus teikti paraiškas. Sutartys sudaromos rengiant paslaugų, prekių arba darbų pirkimo konkursus.

- **Parama biudžetui**
  Parama biudžetui – tai lėšų pervedimai į šalies partnerės nacionalinį iždą ir aktyvus politinis dialogas. Be to, ji apima priemones, kurios skirtos įvertinti ir didinti šių lėšų poveikį. Partneryste ir abipuse atsakomybe grindžiama parama biudžetui yra svarbi šalies partnerės vystymosi strategijų finansavimo priemonė. Pagalbos teikimas pritaikomas prie tam tikros šalies nurodytų reikmių, be to, labai svarbios nacionalinės strategijos.

Kad galėtų pasinaudoti parama biudžetui, šalys turi įrodyti, kad yra įsipareigojusios užtikrinti žmogaus teises, demokratiją ir teisinės valstybės principus ir tenkinti griežtus kriterijus, įskaitant viešųjų finansų valdymą.

- **Parama sektoriams**
  Didelė dalis ES teikiamų vystymuisi skirtų lėšų numatyta konkretiems šalių partnerių sektoriams, pavyzdžiui, energetikos, žemės ūkio arba švietimo. Sektoriai remiami suteikiant finansinių išteklių šalių partnerių vykdomoms programoms. Finansavimas gali būti teikiamas kaip sektorinė parama biudžetui, dotacijos ir sutartys arba gali būti sutelkti įvairių paramos teikėjų ištekliai.

Lidai ir Alinai iš Cazanesti (Moldovos) buvo naudinga šalies socialinėms tarnyboms teikiama ES parama.

Horizontalusis ir vertikalusis metodas

ES vystymosi finansavimo mechanizmai gali būti geografiniai arba teminiai. Kur ir kaip bus naudojamos lėšos 2014–2020 m., apibrėžta trimis geografinėmis ir trims teminėmis priemonėmis.

Didžioji vystymuisi skirtų lėšų dalis teikiama pagal geografines priemones.

- Europos plėtros fondas yra pagrindinė pagalbos Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybėms ir užjūrio šalimis bei teritorijomis teikimo priemonė.

- Vystomojo bendradarbiavimo priemonė taikoma bendradarbiavimui su Lotynų Amerika, Azija, Vidurine Azija, Artimaisiais Rytais ir pietiniu Afrikos regionu. Ji apima penkias temines programas, kuriomis sprendžiami visuotiniai uždaviniai: aplinkos apsauga, nevalstybinių subjektų vaidmuo, maisto pakankamumas, migracija ir žmogaus bei socialinis vystymasis.

- Lėšos bendradarbiavimui su kitomis kaimyninėmis šalimis teikiamos pagal Europos kaimynystės priemonę.

Šias priemones papildo teminės priemonės, kuriomis gali pasinaudoti visos besivystančios šalys.

- Europos demokratijos ir žmogaus teisių rėmimo priemone siekiama apsaugoti žmogaus teises ir pagrindines laisves bei remti demokratiją ir teisinės valstybės principus.

- Priemone, kuria prisidedama prie stabilumo ir taikos, didinamas saugumas krizių atvejais ir remiamas perėjimas prie stabilumo po jų.

- Bendradarbiavimo branduolinės saugos srityje priemone skatinama branduolinė sauga, radiacinė sauga ir avarinė parengtis.

Teminėmis ES programomis skatinamas pilietinės visuomenės organizacijų ir vietos valdžios institucijų dalyvavimas vystomojo bendradarbiavimo veikloje.

Geriau, sparčiau, daugiau: pagalbos veiksmingumas

Europos konsensuse dėl vystymosi nustatyta bendrųjų principų sistema, dėl kurios ES ir jos valstybės narės gali efektyviai įgyvendinti vystymosi politiką papildydamos viena kitos veiksmus.

ES stebi pagalbos kokybę remdamasi konkrečiais tikslais, dėl kurių tarptautiniu mastu susitarta Paryžiaus deklaracijoje (2005 m.), Akros veiksmų darbotvarkėje (2008 m.) ir kurie buvo peržiūrėti Pusano aukšto lygio forume, kuriame sukurta veiksmingo vystomojo bendradarbiavimo partnerystė (2011 m.).

Kaip Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) Paramos vystymuisi komiteto narė, ES aktyviai dalyvauja tarptautiniuose forumuose siekdama didinti vystomojo bendradarbiavimo poveikį. Ji užsibrėžė plataus užmojo tikslus siekdama didinti paramos vystymuisi pasaulyje efektyvumą ir ėmėsi kitaip teikti pagalbą, kad pasiektų šiuos tikslus.

2011 m. Pusane (Pietų Korėjoje) surengtas ketvirtasis aukšto lygio forumas dėl pagalbos veiksmingumo tapo reikšmingu posūkiu pasaulinio vystomojo bendradarbiavimo srityje. Daugiau kaip 160 šalių vyriausybėms atstovaujantys dalyviai, taip pat tarptautinių organizacijų, pilietinės visuomenės ir privačiojo sektoriaus atstovai sutarė dėl įvairių principų, tikslų ir įsipareigojimų, kuriais siekiama didesnio vystomojo bendradarbiavimo veiksmingumo. Buvo pereita nuo dėmesio telkimo vien į pagalbą prie labiau visa apimančio požiūrio, kuriuo atsižvelgiama į visus vystymosi proceso dalyvius.

ES nusprendė savo nedelsiant įgyvendintinus tolesnius bendrus veiksmus sutelkti į dvi iniciatyvas.

- ES skaidrumo garantavimo priemonės tikslas – teikti tarptautiniu mastu palyginamą informaciją apie pagalbą, kuri būtų naujausia ir lengvai prieinama. Kad tai pasiektų, Europos Komisija ir kai kurios ES šalys jau įgyvendina visuotinai sutartą bendrą informacijos apie pagalbą skelbimo standartą, laiku pateikdamos išsamią informaciją apie tai, kur ir kaip naudojamos pagalbos lėšos.

- Bendro programavimo tikslas – pateikti bendrą Europos atsaką į šalies partnerės vystymosi planą ir pasidalyti užduotis. ES ir jos valstybės narės kartu nustato, kuris paramos teikėjas kuriame sektoriuje veiks, taip užtikrindamos didesnį veiksmingumą ir geresnius rezultatus. ES tenka koordinatorės ir tarpininkės vaidmuo. ES ėmėsi bendro programavimo daugiau kaip 20 šalių ir planuoja jį įgyvendinti maždaug 40 šalių partnerių. Jis turėtų apimti daugiau kaip 60 % šalių programuojamos pagalbos, kurią valdo ES institucijos.

Kitas žingsnis šiame tarptautiniame procese yra Meksike 2014 m. balandį įvyksiantis pasaulinės veiksmingo vystomojo bendradarbiavimo partnerystės pirmas aukšto lygio susitikimas, kuriame bus apžvelgta vykdant įsipareigojimus padaryta pažanga, siekiama spręsti problemas ir paspartinti įgyvendinimą.

ES vystymosi politika ir jos valstybių narių dvišalis bendradarbiavimas su besivystančiomis šalimis sustiprina vienas kitą. Daug kitų ES politikos sričių turi poveikio besivystančioms šalims, todėl yra koordinuojamos su vystymosi politika.

Komisijos Vystymosi ir bendradarbiavimo generalinis direktoratas – *EuropeAid* yra atsakingas už ES vystomojo bendradarbiavimo politikos nustatymą ir pagalbos teikimą šalyse partnerėse. Kad būtų padidintas išorės santykių ir vystomojo bendradarbiavimo nuoseklumas, Europos išorės veiksmų tarnyba (EIVT) siekia derinti visas savo politikos kryptis ir veiksmus su vystymosi tikslais.

ES yra įsteigusi 140 delegacijų ir biurų visame pasaulyje. Jie valdo vystymosi ir bendradarbiavimo programas ir atstovauja ES atitinkamose šalyse. Pavyzdžiui, po konflikto arba gaivalinės nelaimės vietos ES delegacija gali pritaikyti pagalbos prioritetus ir tenkinti skubius poreikius.

Nustatydama politiką, teikdama paramą ir vykdydama jos stebėjimą, ES bendradarbiauja su tarptautinėmis organizacijomis, kurių tinklai ir kompetencija papildo jos išteklius. Svarbiausi organai ir grupės yra Jungtinės Tautos, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, Pasaulio bankas, G8 ir G20. Palaikydama nuolatinį dialogą ir ryšius ES įtraukia kitus tradiciškai svarbius paramos teikėjus (pavyzdžiui, Jungtines Amerikos Valstijas, Japoniją ir Korėją) ir vis dažniau – besiformuojančios rinkos ekonomikos šalis.

ES vykdo programas, kuriomis skatinama reprodukcinė ir vaikų sveikata pabėgėlių stovyklose, pavyzdžiui, šioje stovykloje Tailande.

Pilietinės visuomenės vaidmuo

Pilietinė visuomenė yra labai svarbi paramos teikėjų partnerė besivystančiose šalyse. Nevalstybiniai subjektai yra, pavyzdžiui, nevyriausybinės organizacijos (NVO), profesinės asociacijos, socialiniai partneriai, universitetai arba žiniasklaida. Jie paprastai gerai išmano vietos bendruomenių rūpesčius ir gali padėti paramos teikėjams tenkinti žmonių poreikius. Taigi, jie prisiima vis daugiau atsakomybės už strategijų ir programų rengimą.

Vystymosi srityje vis svarbesniam tampant pilietinės visuomenės vaidmeniui didėja ir atsakomybė vietos lygmeniu.

ES veikla

Nuo žodžių prie darbų

Artėjant 2015 m. terminui, iki kurio turi būti pasiekti Tūkstantmečio vystymosi tikslai, dabartinė jų įgyvendinimo padėtis aiškiai rodo raidos mastą ir spartą, pasiektą per pastaruosius 12 metų.

Pagal 2012 m. liepos mėn. Jungtinių Tautų ataskaitą jau pasiekti keli svarbūs tikslai:

- ypač didelis skurdas sumažėjo perpus ir mažėja visuose regionuose,
- perpus sumažėjo ir žmonių, negalinčių naudotis geresniais vandens šaltiniais, dalis,
- pagerėjo per 200 mln. lūšnynų gyventojų gyvenimo sąlygos – tai dukart daugiau negu 2020 m. tikslas,
- pradines mokyklas lankančių mergaičių šiuo metu yra tiek pat kiek ir berniukų,
- daroma vis didesnė pažanga mažinant vaikų ir motinų mirtingumą.

ES reikšmingai prisidėjo prie šių rezultatų. Dėl jos paramos – nuo investicijų į sveikatą, švietimą ar kelių infrastruktūrą iki žemės ūkio finansavimo – buvo padaryta akivaizdi pažanga. Nuo 2000 m. iš dalies dėl ES paramos daugiau negu 13 mln. vaikų galėjo pradėti lankyti pradinę mokyklą, o nuo tymų paskiepyta daugiau negu 18 mln. vaikų. ES parama vystymuisi buvo svarbi suteikiant galimybę naudotis vandeniu ir turėti tinkamas sanitarines sąlygas milijonams namų ūkių. Kadangi kai kurie tikslai, įskaitant badą ir sanitarines sąlygas, vis dar nepasiekti, 2011 m. rugsėjį ES nusprendė papildomai skirti 1 mlrd. eurų, kad padėtų daryti pažangą siekiant šių tikslų Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno grupės valstybėse, kuriose padėtis prasčiausia.

Kartu su valstybėmis narėmis ES yra didžiausia paramos energetikos srityje teikėja pasaulyje ir jau padėjo milijonams žmonių įgyti galimybę naudotis energija iš tvarių šaltinių. ES yra ir didžiausia kovos su klimato kaita finansavimo besivystančioms šalims teikėja. Jos parama padeda apsaugoti biologinę įvairovę visame pasaulyje, apsaugoti šalis nuo gaivalinių nelaimių ir gerinti miškų apsaugą, pavyzdžiui, kovojant su neteisėta medienos ruoša.

Konkretiems poreikiams pritaikyta parama

ES parama pritaikyta prie kiekvienos konkrečios vystomojo bendradarbiavimo srities poreikių. Šiomis lėšomis remiamos tam tikros programos ir iniciatyvos, iš kurių naudą gauna regionai, o ne atskiros šalys arba sektoriai. Regioninis bendradarbiavimas yra veiksmingas sprendžiant tokius uždavinius kaip klimato kaita ir prekyba, kurie peržengia atskirų valstybių sienas. Pasaulinės teminės iniciatyvos įgyvendinamos atsižvelgiant į konkrečią padėtį vietoje.

Keturios iš penkių mažiausiai išsivysčiusių pasaulio šalių yra Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno grupės valstybės, daugiausia – Afrikos valstybės. Didžiausia ES lėšų dalis šiam regionui skiriama iš Europos plėtros fondo. 2008–2013 m. iš jo suteikta iš viso 22,7 mlrd. eurų.

Afrikos ir ES strateginė partnerystė yra šių dviejų žemynų bendradarbiavimo pagrindas. 2007 m. partnerės susitarė dėl bendros Afrikos ir ES strategijos, kurioje nustatyti etapai kiekvienam sektoriui. Ji labai svarbi siekiant Tūkstantmečio vystymosi tikslų įgyvendinimo pažangos, nes joje nustatyti įvertinami tikslai ir numatytas pažangos stebėjimas. Pavyzdžiui, Europos ir Afrikos partnerės siekia kelių konkrečių tikslų, kad iki 2020 m. būtų užtikrintos patikimos, saugios, nebrangios ir klimatui nekenkiančios energetikos paslaugos abiejuose žemynuose.

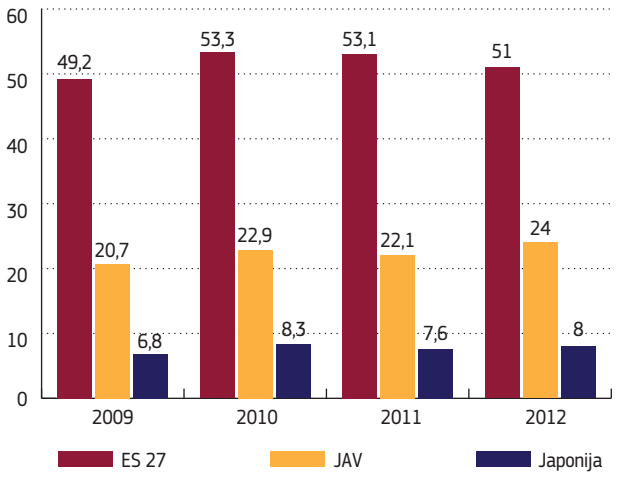
Nairobio (Kenija) apylinkėse vykdant projektą „Maistas darbui“ aprūpinama vandeniu gyvuliams ir javams.

Egiptas pasiekė savo visuotinio pradinio ugdymo tikslą.

Dėl spartaus vystymosi visoje Azijoje labai sumažėjo skurdo lygis. Tačiau regione tebegyvena du trečdaliai neturtingiausių pasaulio gyventojų. Todėl reikia laikytis diferencijuoto požiūrio, t. y. skirti neturtingas šalis ir besiformuojančios rinkos ekonomikos šalis. Palaikydama ryšius su besiformuojančios rinkos ekonomikos šalimis, ES iš pagalbos teikėjos vis labiau tampa strategine partnere. Ji atliko savo vaidmenį padėdama šalims daryti pažangą. 2007–2013 m. regioniniam bendradarbiavimui su Azija buvo numatyta orientacinė 775 mln. eurų suma.

OFICIALI PARAMA VYSTYMUISI (MLRD. EURŲ)

2012 m. ES buvo didžiausia pagalbos teikėja pasaulyje. Visa 2012 m. suteiktos pagalbos suma buvo kiek mažesnė negu 2011 m., nes kai kurių ES šalių skiriamos pagalbos padidėjimą atsvėrė kitų šalių pagalbos sumažėjimas dėl krizės.

Daugiau dėmesio bendradarbiavimui, o ne pagalbai skiriama ir ES dirbant su kaimyninėmis šalimis. Vykdant Europos kaimynystės politiką teikiama parama kaimyninėms šalims siekiant didinti gerovę, saugumą ir stabilumą už ES ribų. 2007–2013 m. tam numatyta beveik 12 mlrd. eurų.

Reaguodama į visuotinius sukilimus Vidužemio jūros regione, ES pradėjo laikytis naujo požiūrio, kuriuo remiami politinio dalyvavimo ir laisvės reikalavimai. ES taip pat teikia daug lėšų nestabilioms šalims (50 % visos ES pagalbos). Ekstremaliosiose situacijose pirmiausia reikia patenkinti skubius poreikius kartu užtikrinant humanitarinių veiksmų ir tvaraus vystymosi darną.

ES yra didžiausia paramos teikėja ir antra užsienio investuotoja Lotynų Amerikoje bei antra pagal svarbą jos prekybos partnerė. Ši partnerystė sėkmingai padėjo daryti Tūkstantmečio vystymosi tikslų įgyvendinimo pažangą regione, ypač užtikrinti galimybes įgyti pradinį išsilavinimą. Tarp tebelikusių uždavinių yra nelygybė, infrastruktūros trūkumai ir galimybės gauti geriamojo vandens. ES per metus Lotynų Amerikai vidutiniškai skiria 500 mln. eurų. Visų pirma remiama socialinė sanglauda, regioninė integracija, geras valdymas ir tvarus vystymasis.

Meškerė vietoj žuvies

ES imasi veiksmų ten, kur jų reikia ir kur jais gali būti pasiekta pokyčių, pavyzdžiui, aprūpinimo maistu, aplinkos keliamų uždavinių, socialinėje, žmogaus teisių ir kitose srityse.

Demokratinis valdymas. Tai vienas iš svarbiausių vystomojo bendradarbiavimo prioritetų. Pastaraisiais metais siekdama gerinti valdymą ES sėkmingai derino dialogą politikos klausimais su šalimis partnerėmis, paramą sektoriams ir informuotumo didinimo veiklą. Vien 2010 m. 1,5 mlrd. eurų iš vystymosi išteklių, kuriuos valdo ES, buvo nukreipti paramos valdymui veiksmams.

ES finansuoja biologinės įvairovės išsaugojimo projektą Golos miškų draustinyje Siera Leonėje – vienoje iš mažiausiai išsivysčiusių šalių.

Žemės ūkis ir aprūpinimas maistu. Skurdo ir bado panaikinimas yra ES prioritetas. Ji kasmet skiria 600 mln. eurų, kad žmonės visame pasaulyje galėtų gauti pagrindinių maisto produktų. Taip papildoma humanitarinė pagalba maistu, teikiama per krizes. Jau daugiau kaip 50 mln. žmonių pasinaudojo ES maisto priemone, pradėta įgyvendinti 2009 m., kuriai skirta 1 mlrd. eurų. 2004–2010 m. ES apie 24 mln. žmonių aprūpino sėklomis, įrankiais, pinigais ir maistu, kad padėtų jiems išbristi iš skurdo. Skatinant taikyti prie besivystančių šalių tikrovės pritaikytą tvaraus žemės ūkio modelį gali būti padidintas mažų ūkių našumas ir kaimo bendruomenių atsparumas.

Prekyba. Pastarąjį dešimtmetį prekyba padėjo iš skurdo išbristi milijonams žmonių. ES yra didžiausia pagalbos prekybai teikėja, o jos rinka yra besivystančioms šalims atviriausia pasaulio rinka. Dėl bendrosios lengvatų sistemos galima taikyti mažesnius muitų tarifus prekėms iš 176 besivystančių šalių ir teritorijų. ES teikia paramą, kad padėtų Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybėms integruotis į pasaulio ekonomiką. Vietos ekonomiką ir augimą galima paskatinti ekonominės partnerystės susitarimais su ES. Jie platesni negu laisvosios prekybos susitarimai, nes juose atsižvelgiama į socialines ir ekonomines aplinkybes bei padedama šalims juos įgyvendinti. Nors jais atveriamos ES rinkos Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybėms, šioms valstybėms suteikiama net iki 25 metų atverti savo rinkas importui iš ES.

Prekyba skatinamas ekonomikos augimas šalių, kurioms pagalbos reikia labiausiai

Kad mažiausiai išsivysčiusios šalys būtų visapusiškai įtrauktos į tarptautinę prekybos sistemą, ES jų poreikiams skiria ypatingą dėmesį savo pagalbos prekybai strategijoje. Šios pastangos padėjo pasiekti pokyčių vietoje: 2000–2008 m. BVP vienam gyventojui šiose šalyse padidėjo nuo 325 JAV dolerių iki daugiau kaip 625 JAV dolerių. 2012 m. ES pateikė planus, kuriais siekiama, kad mažiausiai išsivysčiusios šalys galėtų visapusiškai pasinaudoti atviromis rinkomis. Tai padės joms įveikti prekybos kliūtis, laikytis tarptautinių standartų ir gerinti savo verslo aplinką.

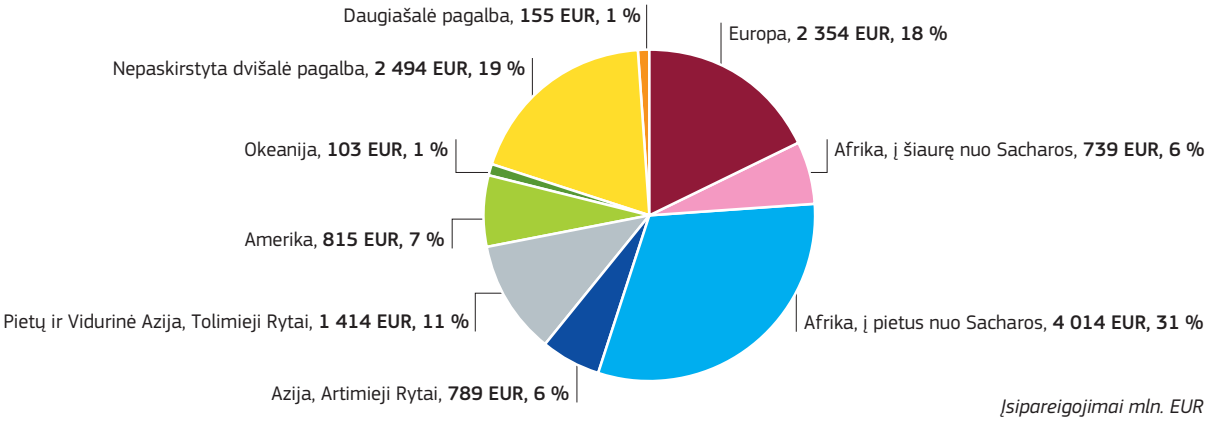
Vanduo ir energija. Nuo 2004 m. daugiau kaip 70 mln. besivystančių šalių gyventojų pradėtas tiekti geriamasis vanduo, o 24,5 mln. suteikta galimybė naudotis sanitarijos paslaugomis. ES vandens ir sanitarijos programoms skiria beveik 400 mln. eurų per metus. Jas pasitelkus kuriama geriamojo vandens ir nuotekų sistemų infrastruktūra ir sudaromos pagrindinės sanitarijos ir higienos sąlygos.

Kadangi energijos nepriteklius tebėra aktuali pasaulinė problema, ES daug investuoja į galimybę naudotis energija, energijos tvarumą ir tiekimo saugumą besivystančiose šalyse. Vien 2010 m. ji iš viso skyrė 319,49 mln. eurų energijos gamybai ir tiekimui. Šios pastangos pradeda atsipirkti. 2007–2011 m. Azijos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybėse, kuriose ši problema opiausia, galimybė naudotis šiuolaikiškomis energetikos paslaugomis suteikta 15 mln. naudos gavėjų.

Dantis besivalantys vaikai Nikaragvoje (Centrinėje Amerikoje), kurioje ES įgyvendina sveikatos priežiūros projektą.

ES PAGALBOS BESIVYSTANČIOMS ŠALIMS PASKIRSTYMAS PAGAL REGIONUS 2012 M.

Įsipareigojimai mln. EUR

Tvari energija visiems

Pradėjus vykdyti Jungtinių Tautų iniciatyvą, kuria siekiama užtikrinti tvarią energiją visiems, šis tikslas tapo vienu svarbiausių ES vystymosi politikos prioritetų. Iškeltas trejopas iki 2030 m. pasiektinas tikslas:

— *visuotinė galimybė naudotis šiuolaikiškomis energetikos paslaugomis,*

— *energijos vartojimo efektyvumo didinimo tempo padvigubinimas,*

— *visame pasaulyje suvartojamos energijos iš atsinaujinančiųjų išteklių dalies padvigubinimas.*

2012 m. ES aukščiausiojo lygio susitikime tvarios energijos visiems tema Komisijos Pirmininkas José Manuelis Barroso paskelbė, kad ES ketina padėti besivystančioms šalims iki 2030 m. suteikti galimybę naudotis energija dar 500 mln. žmonių.

Aplinka ir gamtos ištekliai. Neturtingiausias pasaulio šalis taip pat gali smarkiausiai paveikti aplinkai kylantys pavojai, būtent – klimato kaita. Jos labai kenčia dėl gamtos išteklių išeikvojimo. ES yra viena aktyviausių tvaraus vystymosi propaguotojų tarptautiniu mastu ir yra ratifikavusi visus svarbiausius daugiašalius aplinkos susitarimus. Vykdydama skurdo mažinimo politiką ji įgyvendina strategiją, kuria sprendžiami gamtos išteklių valdymo uždaviniai. Ši strategija tiesiogiai padėjo užtikrinti aplinkos tvarumą – tai vienas iš Tūkstantmečio vystymosi tikslų. Padaryta šios srities pažanga yra miškų naikinimo lėtėjimas, lūšnynų gyventojų gyvenimo sąlygų pagerėjimas ir geresnės galimybės gauti saugaus geriamojo vandens. Vis dėlto aplinkos problemos tebelieka didelės. 2011–2013 m. strategijai skirta apie 517 mln. eurų.

Vandentiekis Papua Naujojoje Gvinėjoje. Besivystančiose šalyse ir toliau trūksta švaraus geriamojo vandens.

Geresnis aprūpinimas maistu nelaimės ištiktame Haityje

Haitis yra viena iš skurdžiausių pasaulio šalių. Po 2010 m. sausį jį sukrėtusio itin stipraus žemės drebėjimo maisto krizė jame dar pagilėjo. Aukštų importo kainų ir šalį nusiaubusių kelių uraganų padarytos žalos žemės ūkiui padariniai aprūpinimui maistu buvo dramatiški.

Padėtis pagerėjo dėl ES finansuojamo projekto, skirto 300 000 kaimo namų ūkių Haičio šiaurės rytų provincijoje. Veiksmais siekta aktyvinti ir įvairinti žemės ūkio veiklą ir gerinti vandentvarką bei akvakultūrą.

Ši iniciatyva turėjo didžiulės reikšmės vietos gyventojams. Pastačius 692 vandens cisternas ir 2 550 silosinių javams laikyti ir sėkloms paskirstyti gerokai pagerėjo derlius ir pajamos.

„Jei prasideda sausra ir neturi vandens atsargų, netenki viso derliaus, – paaiškino Gédéonas Richè – vienas iš projektu pasinaudojusių gyventojų. – Turėdamas cisterną dabar gaunu gerą derlių, daržovių pakanka pramisti. Tai labai padėjo mano šeimai.“

Bendradarbiaujant su Jungtinių Tautų Maisto ir žemės ūkio organizacija įgyvendintam projektui 2009–2011 m. iš viso skirta 9,6 mln. eurų ES lėšų.

Gyvybiškai būtina kūdikių ir jų motinų sveikatos priežiūra Kazachstane

1991 m. Kazachstanui tapus nepriklausomam sumažėjo sveikatos paslaugų viešasis finansavimas, o kartu – ir kokybė. Todėl tūkstančiai kūdikių ir mažų vaikų kasmet miršta dėl tinkamos priežiūros stokos, rimta problema tebėra motinų sveikata.

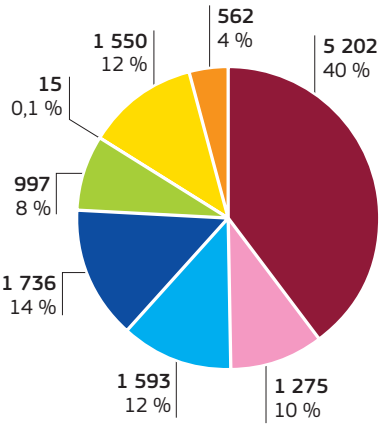
Kad šalyje pagerėtų galimybės gauti kokybiškas priežiūros iki gimdymo ir vaikų priežiūros paslaugas, ES nusprendė teikti tikslingą pagalbą. Ji parėmė projektą, kuriuo Kazachstano sveikatos ministerijai padedama rengti nacionalinę motinos ir vaiko sveikatos strategiją. Į reformų procesą buvo įtrauktos šeimos, bendruomenės ir sveikatos priežiūros paslaugų teikėjai. Per jį nustatytos dažniausių ligų ir jų komplikacijų gairės. Sveikatos priežiūros paslaugų teikėjams buvo surengti mokymai ir teikiamos konsultacijos.

Metodas pasirodė esantis veiksmingas. Motinų ir vaikų sveikatos priežiūros paslaugos pagerėjo ir tapo veiksmingesnės, buvo sustiprintos sveikatos priežiūros paslaugų teikėjų galimybės toliau gerinti jų teikimą. Šeimų ir bendruomenių dalyvavimas gerinant motinų ir vaikų sveikatą padidėjo. „Vienas iš daugybės integruoto vaikų ligų valdymo privalumų yra tai, kad išmokstame sumažinti atstumą tarp gydytojo ir paciento“, – pabrėžia Osakarovo rajone dirbanti pediatrė Polina Slugina.

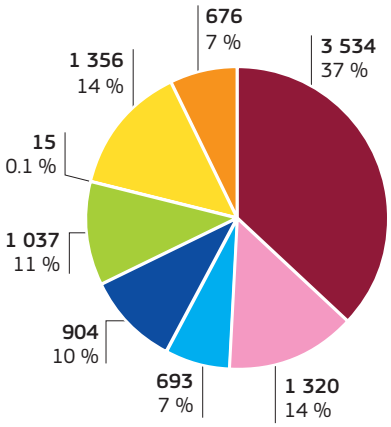
Tūkstantmečio vystymosi tikslai – sumažinti vaikų mirtingumą ir pagerinti motinų sveikatą – Kazachstane dar turi būti pasiekti.

ES PAGALBOS BESIVYSTANČIOMS ŠALIMS PASKIRSTYMAS PAGAL SEKTORIUS 2012 M.

2012 m. įsipareigojimai mln. EUR

2012 m. išmokos mln. EUR

- Socialinė infrastruktūra: švietimas ir sveikatos priežiūra, vanduo, valdžia ir pilietinė visuomenė, kita
- Ekonominė infrastruktūra ir paslaugos: transportas, ryšiai, energetika, kitos paslaugos
- Gamyba: žemės ūkis, miškininkystė ir žvejyba, pramonė, kasyba ir statyba, prekyba ir turizmas
- Daugiasektoriniai / kompleksiniai klausimai: aplinka, kita
- Parama biudžetui, pagalba maistu, aprūpinimas maistu
- Su skola susiję veiksmai
- Humanitarinė pagalba: reagavimas į ekstremaliąsias situacijas, rekonstrukcijos ir reabilitacijos pagalba, nelaimių prevencija ir pasirengimas joms
- Kita / nepaskirta: administracinės išlaidos, nepatikslinta

Mikrofinansavimas Afrikai. Mažos paskolos, didelis poveikis

Dėl mikrofinansų neturtingiesiems lengviau įgyti galimybių gauti finansavimą. Kad visiškai išnaudotų jų, kaip Afrikai skirtos ekonominės plėtros priemonės, potencialą, mikrofinansų įstaigos turi gerinti savo rizikos valdymo ir skaidrumo standartus. ES suteikė paramą gebėjimų stiprinimo programai „Smartrac“, kad padėtų Afrikos mikrofinansų įstaigoms gerinti savo rizikos valdymo ir stebėjimo gebėjimus.

„Smartrac“ yra angliška santrumpa, reiškianti tvarumą, valdymą, atskaitomybę, riziką, skaidrumą, užtikrinimą ir nuostatų laikymąsi (angl. sustainability, management, accountability, risk, transparency, assurance and compliance*). Programos paskirtis – gerinti galimybes gauti kreditus stiprinant vietos mikrofinansų paslaugų teikėjus – perduodant jiems praktinę patirtį. Mikrofinansų įstaigoms ir vietos paslaugų teikėjams buvo suteikta rizikos valdymo priemonių.*

Šis projektas buvo labai sėkmingas. Apie 700 000 mažas pajamas gaunančių klientų pasinaudojo 12 remiamų mikrofinansų įstaigų paslaugomis. Pagalbos gavusių paslaugų teikėjų augimo tempas buvo nuo 4 % iki 160 %.

Projektas buvo įgyvendinamas Angoloje, Gambijoje, Ganoje, Kenijoje, Malavyje, Nigerijoje, Ruandoje ir Tanzanijoje. 2006–2009 m. ES skyrė 348 000 eurų. Europos Sąjungos ir Azijos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybių bendradarbiavimui mikrofinansų srityje šiuo metu taikoma AKR ir ES mikrofinansų programa (2010–2014 m.). Partnerės siekia sukurti integruotas finansines sistemas, pritaikytas prie neturtingųjų poreikių, kad būtų skatinamas augimas ir geresnis turto paskirstymas.

Perspektyvos

Kad tikslai būtų pasiekti

Bėgant metams ES parama vystymuisi buvo nuolat didinama ir panaudojama vis veiksmingiau. Šiuo metu, kai ekonomika visame pasaulyje dar neatsigauna nuo krizės padarinių, svarbiau nei kada nors anksčiau didinti ir veiksmingumą, ir užmojį. Pagalbos didinimas – tai ne tik nuolatinio solidarumo išraiška, bet ir ilgalaikės investicijos.

ES ragina ES šalis dėti daugiau pastangų, kad iki 2015 m. būtų pasiektas sutartas oficialios paramos vystymuisi tikslas – 0,7 % bendrųjų nacionalinių pajamų.

Pokyčių darbotvarkėje nustatytos konkrečios priemonės, kuriomis siekiama didesnio veiksmingumo, pavyzdžiui, daugiausiai dėmesio skirti toms šalims, kurioms pagalbos reikia labiausiai, nestabilioms valstybėms, į augimą orientuotiems sektoriams, geresniam darbo pasidalijimui ir geresniam valdymui. Šios darbotvarkės įgyvendinimas yra labai svarbus žingsnis siekiant teisingesnio pasaulio.

Diskusijos dėl vystymosi politikos vaidmens po 2015 m. Tūkstantmečio vystymosi tikslų termino yra proga patobulinti pasaulinį bendradarbiavimą. Remiantis Komisijos politikos pasiūlymu „Pasiturimas gyvenimas visiems“, 2013 m. birželį buvo sutarta dėl ES pozicijos pabrėžiant, kad vystymosi politika po 2015 m. turėtų būti sustiprintas tarptautinės bendrijos įsipareigojimas panaikinti skurdą ir užtikrinti tvarų vystymąsi.

Kenijos valstietis pasinaudojo ES finansuojama programa, kurios paskirtis – palaikyti ir plėtoti vaisių ir daržovių sektorių.

Kad tai būtų pasiekta, naujaja sistema turėtų būti skatinamas integracinis ir tvarus augimas, prisidedama prie tvaraus mūsų gamtos išteklių valdymo, užtikrinamas bazinis gyvenimo lygis, teisingumas, nešališkumas ir lygybė ir atsižvelgiama į ypatingą nuo konfliktų kenčiančių ir nestabilių šalių padėtį. Tai pagrindinės problemos, kurios buvo akivaizdžiai pabrėžtos ir per 2013 m. Europos vystymosi dienas, per kurias svarstytas procesas po 2015 m. ES ir toliau palaikys po 2015 m. įgyvendintiną plataus užmojo sistemą ir užtikrins, kad į ES prioritetus būtų atsižvelgiama visuose susijusiuose forumuose.

Kaimo plėtra yra vienas iš ES bendradarbiavimo su Gambija – viena iš neturtingiausių pasaulio šalių – prioritetų.

NA-70-12-021-LT-C

Daugiau informacijos

- **Vystymosi ir bendradarbiavimo GD – *EuropeAid*** (http://ec.europa.eu/europeaid/index_en.htm)
- ***Capacity4dev.eu* – dirbančiųjų vystymosi srityje bendradarbiavimas** (http://capacity4dev.ec.europa.eu)
- **Europos išorės veiksmų tarnyba** (http://eeas.europa.eu/index_lt.htm)
- **Humanitarinė pagalba ir civilinė sauga (**http://ec.europa.eu/echo/index_en.htm)
- **Turite klausimų apie Europos Sąjungą? Jums padėti gali tarnyba „Europe Direct“, tel.** 00 800 6 7 8 9 10 11 — http://europedirect.europa.eu

Leidinių biuras

ISBN 978-92-79-24214-4
doi:10.2775/57352